

granting mortgage loans at the expense of the Ministry of Economy and Finance of the Republic of Uzbekistan". <https://lex.uz/docs/-5266510>

3. Jorayev, A.S. (2021). Main trends in the development of the mortgage lending market in Uzbekistan. Journal of Economics and Innovative Technologies, 3(6), 54–59.

4. Tursunov, B.O. (2020). Development of mortgage lending and its impact on economic growth. Journal of the Finance and Banking System of Uzbekistan, 4(2), 12–17.

5. Raimjonov, F.R. (2022). Issues of improving mortgage lending mechanisms in Uzbekistan. Scientific and Practical Journal of Finance, 2(15), 38–43.

6. Karimova, Z.N. (2020). Legal framework for the formation of the mortgage lending market in Uzbekistan. Journal of Law and Society, 1(3), 25–30.

7. Akramov, S.K. (2019). Opportunities for using the experience of foreign countries in developing the housing mortgage lending market. Economic Bulletin of Uzbekistan, 6(11), 44–49.

8. <https://bank.uz/uz/>

9. <https://ipakyulibank.uz/physical>

10. <https://hamkorbank.uz/>

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN OPERASIYALARNI SAMARALI TASHKIL ETISH YO'NALISHLARI

Rahmonqulov Ilhomjon

Guliston davlat universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Hozirgi vaqtda aksiyadorlik jamiyatlarida qimmatli qog'ozlar eng moslashuvchan moliyaviy instrumentlardan biri bo'lib hisoblanadi. Qimmatli qog'ozlar fuqaro huquqlarining obyekti sifatida tovar-pul munosabatlarini rivojlantirish va mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishga yaqindan yordam beradi. Hozirgi kunga kelib esa iqtisodiyotni bozor iqtisodiyotiga o'tkazish va aksiyadorlik jamiyatlarida qimmatli qog'ozlar bozorini shakllantirish qimmatli qog'ozlarning turlarini qayta tiklash va yangi turlarini yaratishni talab qildi. O'z navbatida ushbu bozor tomonidan taqdim etiladigan barcha imkoniyatlarni o'rganish bu bozorda kapital jalb qilishning zamonaviy usullarini tahlil qilish zaruriyatini ham keltirib chiqardi.

Kalit so'zlar: aksiyadorlik jamiyatlari, qimmatli qog'ozlar, IPO, aksiya, dvident, iqtisodiyot, bozor, kapital.

Kirish

Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatini qimmatli qog'ozlar muomalasisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Chunki aksiyadorlik jamiyatlari faoliyati asosini qimmatli qog'ozlar, birinchi navbatda aksiyalar tashkil qiladi. Qarz kapitali jalb qilish maqsadida korporativ obligatsiyalar muomalasi tashkil etiladi. Bunda aksiyalar va obligatsiyalarning bir necha xil turlari qo'llanilishini ham qayd etib o'tish lozim. Shuningdek aksiyalar va korporativ obligatsiyalar bo'yicha hosilaviy

qimmatli qog'ozlar muomalasi ham amal qiladi. Rivojlangan mamlakatlar amaliyotida aksiyadorlik kompaniyalari o'z faoliyatlarini moliyaviy ta'minlash uchun qimmatli qog'ozlardan keng foydalanadilar.

Xususan, mamlakatimizdagi aksiyadorlik jamiyatlarida qimmatli qog'ozlar muomalasi O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 6-maydagi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi, 2015-yil 3-iyundagi "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi Qonunlari va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida tashkil etiladi [1].

Aksiyadorlik jamiyatlarida ustav kapitali bevosita oddiy va imtiyozli aksiyalar hisobiga shakllantiriladi. Aksiyadorlik jamiyati o'zi chiqarayotgan aksiyalarni ommaviy tarzda ochiq obuna o'tkazish orqali yoki ustavda belgilab qo'yish orqali yopiq obuna o'tkazish orqali joylashtirishlari mumkin. Ayni paytda amaldagi qonunchilikda aksiyadorlik jamiyatlarining ochiq va yopiq turlari mavjud bo'lmasda aksiyalarni ochiq yoki yopiq joylashtirish iqtisodiy mohiyatiga ko'ra ochiq hamda yopiq aksiyadorlik jamiyatlari shakllanishiga olib kelmoqda.

Ushbu mavzuda S.Elmirzayev aksiyadorlik jamiyatlarida davlat ulushini qisqartirish zarurligiga e'tibor qaratgan. "Aksiyadorlik jamiyatlarida davlat ulushini kamaytirish va ularda samarali korporativ boshqaruvni tashkil etish orqali aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatini yaxshilash zarur" [3]. Bu orqali korxona faoliyatini rivojlantirish imkoniyati yuzaga kelishi takidlab o'tilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 19-apreldagi "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-162-son qaroriga muvofiq "Xalqchil IPO" o'tkazilishi e'lon qilingan, uning doirasida O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yuritayotgan 12 ta davlat korxonasi tanlab olinib, ularning aksiyalari IPO/SPOga chiqarilishi e'lon qilindi" [2].

"Xalqchil IPO" nima? "Xalqchil IPO" - O'zbekistondagi maxsus dastur bo'lib, u oddiy fuqarolarga mamlakatning yirik kompaniyalari aksiyalarini sotib olish imkonini beradi. Ushbu dastur doirasida aksiyalar istalgan shaxslar uchun savdoga chiqarildi va unda barcha fuqarolar ishtirok etib, aksiyador bo'lishdi.

Davlat aktivlarini boshqarish agentligi ushbu dasturning birinchi bosqichida quyidagi kompaniyalarning aksiyalarini sotib olishni taklif qildi [5]:

- ❖ "Olmaliq kon-metallurgiya kombinati" aksiyadorlik jamiyati" (O'zbekistondagi yirik kon-metallurgiya korxonalaridan biri),
- ❖ "O'zbektelekom" (O'zbekistondagi yirik aloqa operatori),
- ❖ "O'zbekiston Respublika tovar-xom ashyo birjasi" ("O'zRTXB") (O'zbekistonda dividendlar to'lash bo'yicha yetakchi kompaniya),
- ❖ "O'ztemiryo'lkonteyner" (yuk tashish).

Aksiyalarni sotib olishning 3 usulida yo'lga qo'yildi.

1. Broker orqali.
2. Mobil ilovalar orqali: Jett va Go Invest investitsiya ilovalari orqali.
3. E-auksion maxsus platformasi orqali: ipo.e-auksion.uz

Dastlab, 2024 yilning 26 sentyabridan 8 noyabr kuniga qadar "O'zbekiston

Respublika tovar-xom ashyo birjasi"ning 3 326 031 dona (Ustav fondining 4,4) har bir aksiya bahosi diapazoni 12 900 so'mdan 18 000 so'mgacha belgilangan.

Takidlash joizki, "O'zbekiston Respublika tovar-xom ashyo birjasi" Markaziy Osiyo va MDH davlatlar birjalari o'rtasida yaratilgan infratuzilma, raqamli xizmatlar va savdo hajmlari bo'yicha yetakchi o'rinni egallab kelmoqda.

"Fitch Ratings" xalqaro reyting agentligi birjaga "B" – barqaror reytingini, "Katta to'rtlik"ga kiruvchi "ERNST & YOUNG" xalqaro auditorlik tashkiloti esa ijobiy audit xulosasini berishgan.

So'nggi 5 yil davomida birjaning barcha elektron savdo tizimlarida tuzilgan bitimlar bo'yicha rekord ko'rsatkichlarga erishildi. Xususan, o'tgan davrda Birja orqali tuzilgan bitimlar hajmi **3,5 marotaba** o'sib, yillik **150 trillion so'mlik** savdolar o'tkazildi, birjaning rentabelligi **2 barobarga**, daromadi **3 barobardan, sof foyda** deyarli **4 barobarga** oshgan.

"O'zRTXB" AJning aksiyalari ommaviy taklifidan so'ng, birjalar savdolar hajmining yillik o'sishini **20-25%** atrofida saqlanishini, sof foydani har yili o'rtacha **30-35%ga** o'sishini ta'minlash va uning kamida **85%ni dividendlarni** to'lashga yo'naltirilishi hamda 1 yil davomida aksiyalarning narxi **30 foizga** oshishi tahmin qilinmoqda.

Quvonarlisi "O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lgan jismoniy shaxslarning 1000 tagacha aksiya sotib olish bo'yicha arizalari birinchi o'rinda qanoatlantiriladi. Rezident yuridik shaxslarning arizalari ikkinchi navbatda ko'rib chiqiladi, boshqa toifadagi investorlarning arizalari esa so'nggi navbatda qanoatlantiriladi" [4] – deb ta'kidlagan "O'zRTXB" AJ boshqaruv raisi Farrux Xo'jayev.

Xulosa

Rivojlanayotgan davlatlardagi strategik ahamiyatga ega korporativ tuzilmalar tomonidan IPO operatsiyalarini tashkil etish va o'tkazish jarayonida mazkur amaliyotning kamchiliklarini e'tibordan chetda qoldirmaslik zarur. Chunki dushmanlik kayfiyatidagi investorlarning korporativ tuzilmalar faoliyatiga kirib kelishi kompaniya moliyaviy xavfsizligiga putur yetkazishi bilan bir vaqtda mamlakat iqtisodiyotiga ham jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mamlakatimizda faoliyat ko'rsatayotgan aksiyadorlik jamiyatlari aksiyalarini xalqaro fond birjalariga ochiq joylashtirish amaliyotini tashkil etishda listing talablaridan biri hisoblangan dastlabki to'lovlar va har yillik to'lovlar darajasini hisobga olish lozim. Chunki bunday to'lovlarning amalga oshirilishi aksiyadorlik jamiyatlari moliyaviy holatiga jiddiy ta'sir ko'rsatmasligi talab etiladi.

Xalqaro yetakchi fond birjalarining IPO bo'yicha talablariga mamlakatimizda faoliyat ko'rsatayotgan barcha aksiyadorlik kompaniyalarining ham javob bera olmasligidan kelib chiqqan holda mintaqaviy fond birjalarini rivojlantirish yoki talablari nisbatan qulayroq bo'lgan fond birjalariga aksiyalarni joylashtirish bo'yicha strategik moliyaviy rejalar mamlakat miqyosida qabul qilish lozim. Kelgusida aksiyadorlik jamiyatlarida qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarni samarali tashkil etishni yangi yo'nalishlarini ishlab chiqish va

rivojlantirish uchun xalqaro tajribalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risadi"gi Qonuni. (<https://lex.uz/acts/-1374865>)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 19-apreldagi "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-162-son Qarori. (<https://lex.uz/docs/68987062>.)
3. S.Elmirzayev – "Korporativ boshqaruv" darsligi (2021-yil).
4. https://xalqchilipo.uz/company/tovar_xomashyo_birjasi.html
5. <https://davaktiv.uz/oz/news/halchil-ipo-dasturiga-start-berildi-roadshow-tadimoti-tafsilotlari>.

МЕТОДЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ ПЛАТЕЖАХ ПО БАНКОВСКИМ КАРТАМ

Бабаева Г.Я.

доцент кафедры

«Банковского учета и аудита» ТГЭУ

Цифровые технологии, искусственный интеллект, криптоэкономика и другие стали основным катализатором глобализации. Однако, есть обратная сторона монеты данного развития. Современные технологии стали использоваться злоумышленниками ради достижения преступных целей. Возник феномен киберпреступности, который по своим масштабам и степени общественной опасности намного опережает традиционную преступность. предполагаемый ущерб к 2025 году составит 10,5 триллионов долларов США. Для сравнения, этот прогнозируемый показатель превышает ВВП всех стран мира, кроме Китая и США, равен 10 % мирового ВВП.¹⁵⁸

За последние годы значительно увеличилось количество киберпреступлений, связанных с вредоносной сетевой деятельностью. Например, в 2024 году было зафиксировано более 12 млн попыток совершения кибератак, в то время как в 2023 году этот показатель составил 11 млн. по данным Центра кибербезопасности. В Узбекистане в 2024 году зафиксировано более 50 тысяч случаев хищения денежных средств с банковских карт граждан. Эта тревожная статистика была озвучена 27 февраля 2025 года на заседании Комитета Сената Олий Мажлиса по вопросам обороны и безопасности. Всего за прошедший год в республике зарегистрировано почти 59 тысяч киберпреступлений (58,8 тысячи), из которых подавляющее большинство, а именно 97,7%, связаны с

¹⁵⁸ Расулев А. К.. Перспективы правовой политики в области противодействия киберпреступности в Узбекистане/ Институт законодательства и правовой политики при Президенте Республики Узбекистан. /<https://illp.uz/>